

Література:

1. Кириленко В. В. Економіка / В. В. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 193 с.
2. Ризики зовнішньоекономічної діяльності : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.library.tane.edu.ua.
3. Користін О. Є. Управління економічними ризиками підприємства, економічна безпека / О. Є. Користін. – К.: ЦУЛ, 2010. – 354 с.
4. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vuzlib.net.
5. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.library.if.ua.
6. Кузнецова Н. В. Управление рисками : [учебное пособие] / Н. В. Кузнецова. – Владивосток: ТИДОТ ДВГУ, 2004. – 168 с.

УДК 631.11: 330.111.4

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ліпський Р.В., асистент

Полтавська державна аграрна академія

Вирішення проблеми підвищення ефективності використання ресурсів аграрних підприємств вимагає розробки системного соціально-економічного підходу до всебічного опрацювання кожного окремого спектру питань збалансованого формування ресурсного потенціалу та його віддачі.

Solving the problem of improving resource efficiency of agricultural enterprises requires developing a system of socio-economic approach to a comprehensive study of each individual spectrum of the balanced formation of resources and its impact.

Постановка проблеми. Забезпечення рентабельного сільськогосподарського виробництва та підвищення рівня продовольчої безпеки країни залежать від наявності та ефективності використання і відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Однією з особливостей функціонування сучасних агроформувань є кількісна, якісна та структурна недосконалість їх ресурсних потенціалів, зумовлена великими втратами ресурсів у процесі здійснення аграрної та земельної реформ і складним фінансовим становищем господарств.

Становлення та розвиток сільськогосподарських підприємств різних типів тісно пов'язані з розв'язанням організаційно-економічних завдань щодо підвищення віддачі з кожної затраченої одиниці ресурсного потенціалу, його розширеного відтворення, удосконалення структури, покращання результативності діяльності агроформувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методологічних питань формування, оцінки та віддачі ресурсного потенціалу агроформувань присвятили свої праці відомі вітчизняні вчені-аграрники – В.Г. Андрійчук, М.В. Гладій, М.А. Лендел, В.М. Трегобчук, А.Е. Юзефович.

Проблеми ефективного використання та відтворення ресурсного потенціалу в аграрному секторі досліджували І.Ф. Баланюк, Л.Д. Павловська, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, В.В. Юрчишин та ін.

Постановка завдання. Ефективність виробництва належить до найважливіших результативних показників розвитку будь-якої господарюючої системи, незалежно від її цільового призначення, структури продукції, що виробляється, її якості, масштабів виробництва та інших кількісних, структурних та підсумкових показників.

Визначальне місце у системі забезпечення ефективності господарювання належить раціональному використанню ресурсного потенціалу сільськогосподарськими підприємствами, оскільки сучасне і майбутнє агропромислового комплексу країни чи її певного регіону знаходиться у безпосередній залежності від рівня ефективності кожного окремо взятого агроформування і їх сукупності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво сільськогосподарської продукції було першим історичним актом створення благ в цілому. У кожній суспільно-економічній формації воно мало свої специфічні особливості, які визначалися рівнем розвитку людства. Проте, починаючи з первісного освоєння виробництва і донині важливу роль у такому процесі відіграють ресурси. Ресурсний потенціал є основою для виробництва продукції. На кожному конкретному етапі, відповідно до властивих йому умов і обставин охоплює більшу чи меншу сукупність ресурсів у різних співвідношеннях. Вони залежать від технологічних особливостей та розвитку науково-технічного прогресу, організації виробництва, економічних відносин тощо. Структура цього потенціалу впливає на ефективність використання ресурсів і кінцевий результат діяльності підприємства. Така закономірність виразно простежується в аграрному секторі, ресурсномісткість якого зберігає тенденцію до збільшення.

В економічній науці протягом останніх років значна увага вчених-економістів спрямовувалась на розкриття сутності ресурсного потенціалу АПК та визначення шляхів його ефективного використання. Проте, на сьогоднішній день, немає однозначного тлумачення категорії «ресурсний потенціал сільського господарства». Її дослідження – актуальне і трудомістке завдання, вирішення якого дозволить здійснювати аналіз ефективності виробництва з метою виявлення резервів підвищення віддачі, збереження та відтворення наявних ресурсів.

В. Г. Андрійчук розглядає ресурсний потенціал як сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів сільськогосподарського виробництва, що дозволяють досягати, при заданих умовах, об'єктивно обумовленого рівня господарських результатів [1, с. 8].

З огляду на цільове призначення ресурсів у сільському господарстві А. Е. Юзефович відзначає важливу особливість такого потенціалу – інтегральну здатність і можливість виробництва продукції. На його думку, аграрний ресурсний потенціал господарств і регіонів визначається наявністю, якістю і збалансованістю природних, матеріальних і трудових ресурсів, у процесі вза-

ємодії яких реалізується їх інтегральна здатність виробляти адекватні їй обсяги і види продукції [4, с. 13].

Значний внесок у дослідження проблеми ефективного використання ресурсного потенціалу зробив академік УААН В. М. Трегобчук, який визначає цю категорію як «сукупність технологічно, економічно й екологічно взаємозбалансованих виробничих ресурсів (трудових, матеріально-технічних, природних і біологічних), спроможних забезпечити високоефективне та екологічно безпечне виробництво, переробку, зберігання, транспортування і реалізацію агропродовольчої продукції, з метою вирішення належним чином продовольчої безпеки держави» [3, с. 14].

У зв'язку з технологічною та іншою незамінністю одних ресурсів іншими всі їх групи слід вважати рівнозначними (відносна рівнозначність). Одночасно з цим потрібно виходити з того, що визначальними є ресурси природного походження. Згідно цьому, у жодній мірі не применшуючи місця і ролі технічних засобів у сільськогосподарському виробництві, а значить і в агроформуваннях, виправдано вважати, що матеріальні (технічні та інші) ресурси за функціональним призначенням обслуговують потреби ефективного функціонування трудових (людських) і земельних ресурсів, точніше, забезпечують їх високорезультативну віддачу.

Якщо виходити з кількісного критерію співвідносності природних (людських і земельних) і створених людиною (матеріальних) ресурсів, можна умовно припустити, що дві третини одержуваної кінцевої продукції забезпечують природні ресурси і одну третину – група матеріально-технічних засобів.

Оскільки сьогодні в умовах інтенсивного розвитку НТП праця не втрачає своєї визначальної ролі у процесі створення благ, всі організаційно-економічні заходи повинні бути спрямовані на раціональне використання ресурсного потенціалу з метою підвищення продуктивності виробництва.

Говорячи про ефективність використання ресурсного потенціалу, слід враховувати не тільки і не стільки витрати і доходи отримані в результаті використання засобів виробництва, але й їх збереженість та можливість відтворення.

Характер організації і прояви результативності розвитку підприємства мають багатоцільову спрямованість. Вони потребують великих зусиль і вміння вивільнити закладені в кожному елементі виробництва потенційні можливості як на найближчих етапах, так і у більш віддаленій перспективі. Інакше кажучи, організація ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств повинна мати чітко виражену стратегічну спрямованість на якомога швидше одержання проміжних і кінцевих результатів розвитку. Така орієнтація виробничо-господарської діяльності підприємства із самого початку стає запорукою його ефективного розвитку та раціонального відтворення наявного ресурсного потенціалу.

Враховуючи специфічні галузеві особливості сільського господарства, виокремлено основні принципи, які б допомогли досягнути високої віддачі ресурсів: оптимізація структури, вдосконалення, цілеспрямованість використання ресурсів, екологічна безпечність, економічність, стратегічне управління [5].

Принцип оптимізації структури передбачає таку кількісну та якісну співвідносність різних ресурсних складових, які, виконуючи властиву кожній з них функцію або виконуючи відведену для них роботу, проявляли б якомога краще і ефективніше їх «внутрішній резерв», сприяли кращому прояву потенціалу всіх інших складових і забезпечували на цій основі необхідний синергетичний результат. У нашому випадку мова йде про те, що для обробітку певної кількості сільськогосподарських угідь необхідна визначена кількість матеріально-технічних та трудових ресурсів. Від забезпеченості технікою та людьми залежить своєчасність і результативність проведення комплексу сільськогосподарських робіт. Тобто ресурси повинні бути збалансовані таким чином, щоб їх використання забезпечувало оптимальний рівень випуску продукції і прибутковості підприємства.

Другий принцип реалізується в таких основних напрямках. По-перше, вдосконалення складових ресурсного потенціалу, тобто оновлення машинно-тракторного парку відповідно до вимог НТП, підвищення кваліфікації кадрів, перепідготовка, профорієнтація робочої сили зайнятої в сільському господарстві, відтворення та покращення якості ґрунтів тощо. По-друге, вдосконалення технології – способу використання ресурсів у виробничому процесі. Застосування прогресивних технологій забезпечує ресурсозберігаючий ефект, отримання високих врожаїв та високопродуктивного поголів'я.

Суть третього принципу полягає в цільовому використанні ресурсів. Сьогодні часто можна спостерігати ситуацію, коли через нестачу техніки машини й обладнання використовуються не за призначенням. Відповідно й робітники в такому випадку, обслуговуючи їх виконують не суто професійні функції. Дотримання принципу цілеспрямованості використання ресурсів забезпечить ріст продуктивності праці, фондівіддачі та урожайності.

Принцип економності є однією з головних умов ефективного виробництва не тільки в АПК, а й в усіх галузях народного господарства. Це зумовлено дією економічного закону «обмеженості ресурсів» [122, с. 38].

Дотримуючись вище названих принципів можна отримати максимально високі результати з економією продуктивних сил.

Проте одноразове здійснення таких заходів само по собі не дасть очікуваного результату. Лише оптимальні управлінські рішення щодо постійного впливу на ефективність використання ресурсів забезпечать стійкий процес їх відновлення та високу продуктивність виробництва. Тобто можна виокремити ще один важливий принцип – стратегічного управління, який окрім вище описаного забезпечує формування такої організаційної структури, що сприяла би об'єктивному аналізу та контролю виконання завдань з підвищення продуктивності виробництва.

Сьогодні в складних фінансових умовах товаровиробники часто зустрічаються з проблемою вибору пріоритету, тобто в даному випадку вирішують, яка складова ресурсного потенціалу є найважливішою, найбільш дієвою та потребує першочергового збагачення. Вивчивши конкретні якісні ознаки кожної з них, можна зробити висновок, що недоцільно розглядати їх відокремлено в просторі і часі, а тільки як цілісну динамічну систему, всі елементи

якої є тісно взаємопов'язаними та взаємообумовленими. І тільки таким чином можна досягти позитивних результатів (економічних, бюджетних, фінансових, соціальних) на рівні окремого підприємства та держави в цілому.

Висновки. Ресурсний потенціал слід розуміти як сукупність взаємопов'язаних ресурсів (земельних, матеріально-технічних та трудових), що використовуються чи можуть бути використані з метою досягнення поставлених цілей, тобто можуть залучатися не тільки безпосередньо у виробничу діяльність, а й у наукову, фінансову та соціальну.

Раціональне формування і ефективне використання ресурсного потенціалу агроформувань є об'єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку не лише їх безпосередньо, а й аграрного сектора економіки в цілому. Реформаційні перетворення в сільському господарстві не дали очікуваної соціально-економічної віддачі, агроформування знаходяться у важкому становищі, руйнується ресурсний потенціал галузі.

Економічний ефект від раціонального використання ресурсного потенціалу реалізується на двох основних рівнях:

- на мікрорівні – агроформування мають можливість знизити собівартість продукції, отримати відповідно вищий прибуток і за рахунок нього збільшити обсяги виробництва, вдосконалити асортимент, покращити показники якості;

- на макрорівні – ефективне використання ресурсного потенціалу забезпечить підвищення конкурентоспроможності продукції, що послабить ціновий тиск на таких виробників з боку вітчизняних та іноземних конкурентів, вплине на цінове регулювання та утвердження ринкових засад функціонування сільськогосподарського виробництва.

Фінансовий ефект реалізується в межах таких критеріїв:

- на мікрорівні – покращення показників фінансового стану підприємств в цілому; можливість збільшення фінансових ресурсів – внутрішніх (за рахунок нерозподіленого прибутку), а також зовнішніх – іноземних інвестицій (оскільки стабілізація та поступове відродження сільського господарства сприятиме надходженню таких інвестицій);

- на макрорівні – пожвавлення інвестиційних процесів в агропромисловому комплексі сприятиме розвитку економіки країни в цілому та розвитку галузі через обмін досвідом щодо фермерства, кооперування.

Важливу роль у формуванні та використанні ресурсного потенціалу відіграють організаційні чинники, а саме: організація підприємництва в АПК, організація структури підприємств та організація виробничих процесів. Суть першого фактора полягає в тому, що наявність великої кількості підприємств-виробників аналогічної продукції вимагає та стимулює до ефективного використання залучених ресурсів та високопрофесійного управління усіма процесами виробництва з метою утримання певного місця на ринку. Другий чинник впливає безпосередньо на управління процесом використання ресурсів і третій – забезпечує раціональне використання їх на рівні виробництва продукції.

Розгляд тенденцій вдосконалення кожної складової ресурсного потенціалу підводить до висновку вважати його цілісною динамічною системою, всі елементи якої тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені. Лише за умови такого їх взаємовпливу можна отримати значних позитивних економічного, бюджетного, фінансового та соціального результатів на рівні окремого сільськогосподарського підприємства та держави в цілому.

Література:

1. Андрийчук В.Г. Эффективность использования производственного потенциала в сельском хозяйстве. – К.: Экономика, 1983. – 280 с.
2. Андрийчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Трегобчук В.М. Відтворення та ефективність використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / Відп. редактор акад. УААН В.М. Трегобчук. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259с.
4. Юзефович А.Э. Аграрный ресурсный потенциал: формирование и использование. – К.: Наук. думка, 1987. – 176 с.
5. Юрчишин В.В. Розбудова системного державного управління сільським господарством // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 3 – 17.

УДК 334:338.1

ФЕРМЕРСЬКІ КООПЕРАТИВИ ЯК УМОВА ПРИБУТКОВОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

**Макаренко Ю.П., к.е.н., доцент, докторант
ІНЦ Інститут аграрної економіки НААН України**

У статті висвітлено основні засади розвитку кооперації малих аграрних господарств в умовах ринкової економіки, визначено основні напрямки удосконалення фермерської кооперації, які спостерігаються в сучасних умовах.

In the article basic principles of development of cooperation of small agrarian economies are reflected in the conditions of market economy, certainly basic directions improvements of farmer cooperation, which are observed in modern terms.

Постановка проблеми. Прагнення сільських господарств до створення кооперативів – це їхнє прагнення використовувати переваги великого виробництва. Кооперація в сільському господарстві, безсумнівно, є ланкою економічного прогресу в цій галузі. Кооперативи не послаблюють, а посилюють перевагу великого виробництва над дрібним.

Праці російських та українських теоретиків-аграрників широко застосовуються в країнах з ринковою економікою, у сільському господарстві яких основною структурною виробничою ланкою є фермерське господарство.

В той же час доцільно систематизувати весь світовий досвід фермерської кооперації, та визначити засади на яких би кооперація в Україні розвивалася максимально продуктивно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фермерська кооперація завжди привертала до себе пильну увагу вчених-аграріїв. Значне місце вона посідає в працях таких відомих учених, як М. І. Туган-Барановський, О.В. Чаянов, М.Д. Кондратьєв, Н.П. Макаров і багатьох інших.